

FRANJEVCI KONVENTUALCI U ISTRI
(U povodu 750. obljetnice Istarske kustodije)

Ljudevit Anton MARAČIĆ

I – TRAGANJE ZA VIŠESTOLJETNOM SINTEZOM

Današnja Hrvatska provincija franjevac konventualaca povijesni je baštinik Proto-provincije, koja je na našim prostorima, pod nazivom "Provincia Hungariae", nastala g. 1217. U tom prvom razdoblju, koje seže sve do g. 1239, samostani Male braće koji su osnovani na području današnje Istre (Trst, Kopar, Pula i vjerojatno Poreč) pripadaju susjednoj Provinciji "Marchiae Tarvisanae", a kad je generalni kapitul Reda g. 1239., izvršio neke preraspodjele u provincijama, na našem je tlu oformljena "Provincia Sclavoniae", koja je za zaštitnika dobila Svetog Serafina (što je drugo ime za Serafskog oca Franju Asiškog). Možda kao naknadu za izgubljene samostane u sjevernoj Hrvatskoj; koji su pripojeni Provinciji "Regni Hungariae", isti generalni kapitul 1239. određuje da se istarski samostani susjedne Trevisanske provincije pripoje Slavonskoj provinciji.

To je ostvareno točno pred 750 godina, što je i više nego dostojno da bude bar zabilježeno ovim prilogom, koji nema nikakvih posebnih pretenzija osim kroničarskih: da se zaboravu otmu mnoge poznate činjenice i eventualno obogate nekim novim arhivskim priložima.¹

U znaku Sv. Antuna Padovanskog

U Trstu i nekim drugim istarskim gradovima postoji živa predaja da je ove krajeve osobno pohodio Sv. Antun Padovanski, koji je 1229. kao lombardski provincijal prošao ovuda osnivajući usput razne samostane. Predaja kaže da je Svetac na putu u Goricu skrenuo u Trst, a možda i u neke druge gradiće na zapadnoj obali poluo-toka, propovijedajući Božju riječ i oduševljavajući slušatelje za novi franjevački pokret.

¹ Autor ovog priloga ne niječe da je poslu pristupio pomalo i emotivno motiviran. Naime, on je jedini kojega je Istra u ovom stoljeću podarila matičnoj Provinciji franjevac konventualaca. Ima, doduše, dosta živih franjevac konventualaca rođenih na istarskoj grudi, ali pripadaju drugim provincijama, poglavito Padovanskoj. Spominjemo samo one rođene u Puli i okolici, a još uvijek su živi: p. Gabriele Zanfabro (1919), p. Valeriano Fioranti (1921), p. Celso Mattelini (1925), p. Livio Chudoba (1928)...

Antunovsku prisutnost u ovim krajevima zabilježili su brojni kroničari, ipak ne iz tako davne prošlosti, kao što je poznati J. W. Valvasor, u svojem životnom djelu "Die Ehre des Herzogthums Krain" (1689). Njegov suvremenik, tršćanski kroničar Ireneo Della Croce u djelu "Historia di Trieste" (1698) priznaje da se u njegovo vrijeme ne može sa svom sigurnošću odrediti točna godina osnutka samostana Sv. Franje u Trstu, a sve "zbog žalosnog gubitka njegovih spisa", ali da se, oslanjajući na neugašenu tradiciju predaka može potvrditi antunovska predaja, prema kojoj je Svetac zapalio "ljudska srca naših sugrađana božanskom ljubavlju", čega je okamenjeni dokaz osnutak samostana oko 1229.

Mi možemo samo dodati da bi mnoge stvari sada vjerojatno bile jasnije da nije samostanski arhiv ovog samostana, zajedno s bogatom knjižnicom (5.000 svezaka), propao nakon ukinuća samostana g. 1785. I kako to obično biva – slično se dogodilo i sa svojatanjem mjesta koje je navodno pohodio Sv. Franjo Asiški na našoj obali – i brojni istarski samostani podržavaju predaju da ih je osnovao sam Sveti Antun, što je dakako teško podržati, a još teže dokazati. Ipak, s određenom dozom opreza može se prihvatiti predaja da je u nekim našim mjestima bio Sv. Antun Padovanski, jer je kao provincijal (1227–1230) po službi morao mnogo putovati i u duhu franjevačkog Pravila pohađati svoju braću.

Provincija "Marchiae Tarvisanae" ima spornu godinu osnutka, a čini se da je nastala bar u vrijeme vrhovnog poglavara Reda, fra Ilije (1233), a možda i prije.² Već od početaka imala je četiri kustodije (Padova, Venecija, Verona i Furlanija). S velikom vjerojatnošću, tvrdi Antonio Sartori, istarski su samostani pripadali Furlanskoj kustodiji.³ To je moglo potrajati sve do 1239., kad su ovi samostani pripojeni Provinciji "Sclavoniae", u kojoj su činili zasebnu kustodiju, koja je – za razliku od ostalih – nosila ime pokrajine (Istre), a ne gradova (Dubrovnik, Split, Rab), što se dakako može i različito tumačiti.⁴

U to prvo razdoblje franjevačke prisutnosti u Istri treba staviti vrijeme osnutka najstarijih samostana Male braće u ovim krajevima. Uz antunovsku predaju, rečeno je, vezan je osnutak samostana u Trstu, Kopru, Puli i vjerojatno Poreču (1229). Ostali samostani franjevaca konventualaca u Istri niču tijekom daljnjih desetljeća: u Piranu (prije 1301), u Balama (poslije 1340), u Bujama (prije 1360), u Milju (prije 1389). Velika je vjerojatnost da je prije 1438. u Puli postojao još jedan samostan franjevaca konventualaca. Zatim, slijede samostani u Labinu (1496), Izoli (1577), Grinjanu kod Trsta (1634), Buzetu (1634) i Vodnjanu (1634). Najnovijeg je datuma samostan Sv. Josipa u Puli (1942).

2 Usp. ANTONIO SARTORI, *La Provincia del Santo dei Frat Minori Conventuali* – Notizie storiche, Padova 1958, p. 14.

3 Usp. ANTONIO SARTORI, *Archivio Sartori*, a cura di p. Giovanni Luisetto, vol. I–III, Padova 1983–1988, p. 14.

4 Usp. MARIJAN ŽUGAJ, *I Conventi dei Minori Conventuali tra i Croati dalle origini fino al 1500*, Roma 1989, p. 56.

Božji ugodnici i miljenici Božjeg puka

Miris svetosti koji je Sv. Antun pronio za svog pohoda ovim krajevima, ili bar njegova blizina, mora da je privukao brojna duhovna zvanja, koja će ubrzo roditi plodovima svetosti. Među njima vremenski je prvi svakako Blaženi Oton iz Pule. O njemu ima dosta literature novijeg datuma, a najopširnije ga je obradio Marin Oreb.⁵ Čini se da Oton ipak nije rođen u Puli, nego da je "Teutonac", kako ga 1305. naziva njegov redovnički subrat fra Petar iz Trogira, autor za nas značajnoga Oksfordskog kodeksa. Oton je, kako mu i ime govori, vjerojatno iz područja njemačkog carstva u sjevernoj Italiji, te je mogao u Pulu doći prigodom osnutka samostana, možda baš u vrijeme provincijala Sv. Antuna, kome predaja i pripisuje osnutak pulskog samostana. Smatra se da je Bl. Oton umro g. 1241. Njegovo štovanje ostalo je neprekinuto do dana današnjega, a spomen mu se svake godine dosta svečano slavi 14. prosinca u crkvi Sv. Franje u Puli.

Drugi danas poznati Božji ugodnik, koji je u Istri hodao stopama Sv. Antuna Pado­vanskog, dolazi iz Kopra. Bl. Monald je za života bio revan franjevac, šest je godina upravljao Provincijom (1254–1260), a u posljednje su vrijeme u Trstu pronađeni neki dokumenti koji dokazuju njegovu pomiriteljsku i poglavarsku ulogu u povodu jedne svađe g. 1257. u Trstu.⁶ Blaženi Monald iz Kopra ostavio je više teoloških spisa, a najznačajniji je "Summa Monaldiana", koji je doživio mnoga izdanja. Monald je umro oko 1280., a njegov spomen pada 9. studenoga.⁷

Vremenski nama nešto bliži, ali još uvijek dosta ukorijenjen u vrijeme prvih franjevačkih koraka na istarskom tlu, jest Blaženi Julijan iz Bala. Neki mu navode prezime Cesarello. Živio je u rodnom mjestu negdje između 1215. i 1385. "Raspaljen božanskom ljubavi, pun revnosti u spasavanju duša, obilazio je u svetoj službi istarska sela i gradove, šireći i unoseći mir i slogu među zavađenim građanima", čitamo u Dekretu kojim Sveta Stolica 23. veljače 1910. potvrđuje kult Bl. Julijana. Spomen mu se slavi u cijelom franjevačkom Redu 1. svibnja.⁸

Dakako, daleko bi nas odvelo navođenje manje poznatih franjevačkih bogougodnika iz Istre, ali i ova trojica dovoljno svjedoče o vjernosti Franjinu idealu i Antunovu uzoru, te njihova imena služe na čast franjevačkoj Istri.

U službi Reda i Crkve

Braća raznih istarskih samostana, od početaka do danas, odigrala su vrlo značajnu ulogu u službi Reda i opće Crkve. Mnogi su od njih kao ministri provincijali, u duhu franjevačkog Pravila, služili svojoj braći, bdjeli nad njihovim životom i apostolatom, poticali ih na veću revnost i zauzetost. Prema najnovijoj kronotaksi provincijala,⁹ od oko 140 ministara provincijala, koliko je do danas imala Hrvatska

5 MARIN OREB, *Blaženi Oton iz Pule*, Zagreb, 1983.

6 Usp. LUIGI PARENTIN, *Il Francescanesimo a Trieste e in Istria nel corso del secol*, Trieste 1982, pp. 31–34.

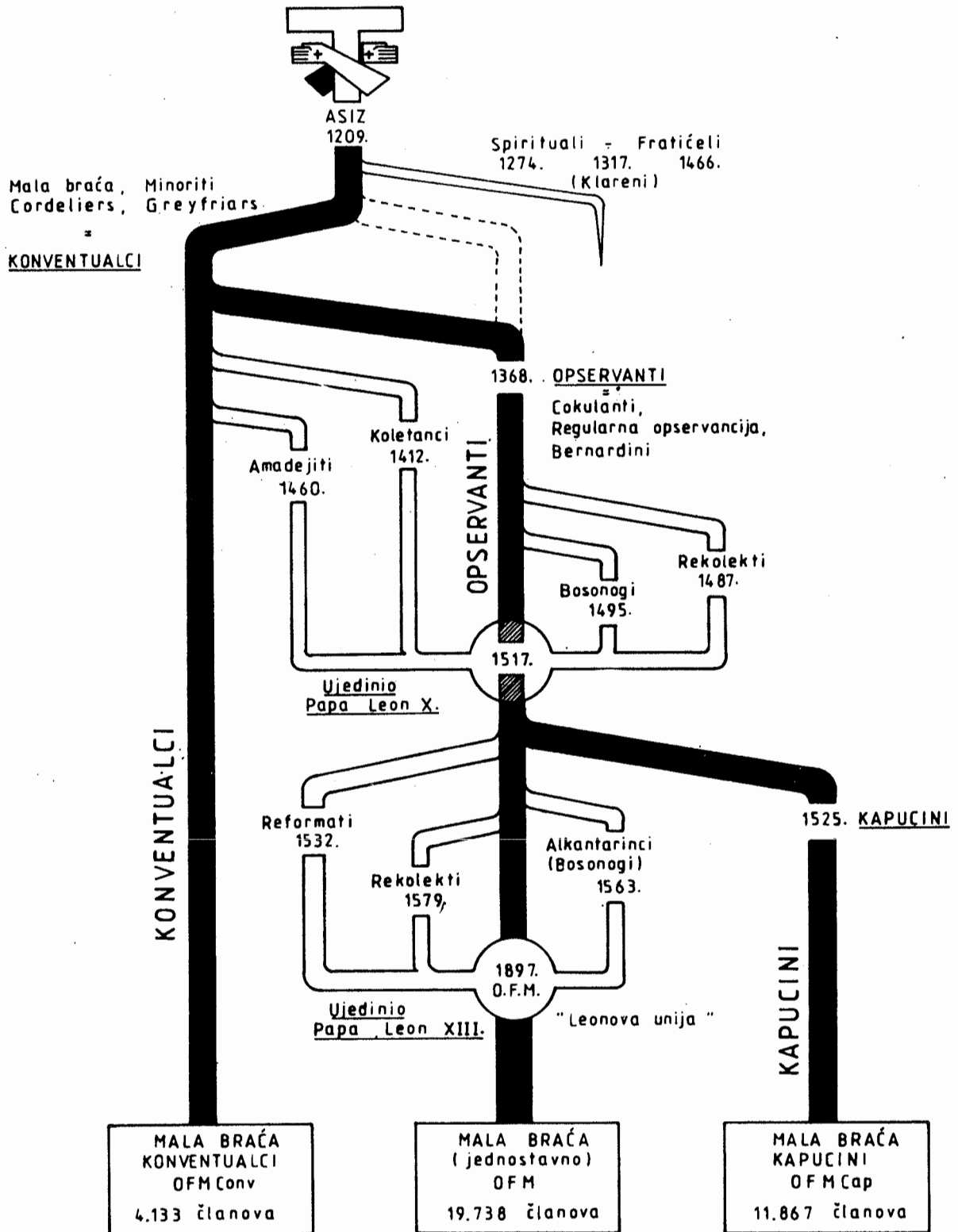
7 Opširnije o Bl. Monaldu: MARIN OREB, *Slava franjevačke Istre* (cikl.), Zagreb 1962, str. 112–143; tu je navedena bogata bibliografija.

8 Opširnije o Bl. Julijanu: MARIN OREB, *Slava franjevačke Istre*, str. 161–187.

9 Usp. MARIJIN ŽUGAJ – DIONIZIJE DRNIĆ, *Kronotaksa provincijala... u: Hrvatska provincija franjevaca konventualaca – nekad i danas*, Zagreb 1989, str. 101–105.

POVIJESNI RAZVOJ I. REDA SV. FRANJE

RED MALE BRAĆE = 0. Min.

Grafikon povijesnog razvoja Prvog reda Sv. Franje sastavljen je prema Lorenzu Di Fonzo, OFMConv. [usp. Frati Minori, u Dizionario degli istituti di perfezione, Roma 1977. (Edizioni Paoline), sv. IV., col. (stupac) 823 - 838.]. Statistički podaci odnose se na 1986., a uzeti su iz Annuario Pontificio 1988, Citta' del Vaticano 1988., str. 1277. (Izradio: o. Ferdinand Čavar)

provincija franjevac konventualaca, četrdesetak braće s istarskog poluotoka obavljalo je dulje ili kraće vrijeme ovu odgovornu službu. Neki su od njih bili provincijali i u susjednoj Italiji, posebno u Padovi. Provinciji franjevac konventualaca u nas najviše je provincijala uopće dao samostan Sv. Franje u Cresu (nekim dvadesetak provincijala), a odmah za Cresom slijedi samostan Sv. Franje u Piranu (13 provincijala). Ne zaostaju mnogo ni ostali istarski samostani, kao što su Kopar (9 provincijala), Milje (7 provincijala) i Trst (5 provincijala). Značajno je istaknuti da je Istarska kustodija već u počecima Provincije dala neke provincijale, kao što su fra Pelegrin iz Trsta i fra Monald iz Kopra (peti i šesti provincijal u navedenoj kronotaksi).

Mnogi su se od istarskih fratara isticali učenošću, svetošću i radinošću, a osim već spomenutog Bl. Monalda, posebno izdvajamo primjer provincijala PM Ljudevita Traversarija iz Pirana, koji je šest godina vodio Provinciju (1424–1430), da bi zatim istu službu preuzeo u Padovanskoj provinciji (1430–1436). Kao učeni teolog sudjelovao je na koncilu u Baselu, gdje je na Veliki četvrtak 1434. održao zanosni govor. Neki Traversarija nazivaju "doctor parisinus". Kao biskup u Forliju sudjeluje na koncilu i 10. siječnja 1438. čita proglas o premještanju sabora iz Basela u Ferraru, a zatim se istaknuo i u radu toga skupa.¹⁰

Dakako, istini za volju, treba priznati da je bilo i manje privlačnih primjera. Naša Provincija bilježi dva slučaja spornih provincijala, među koje spada i fra Franjo iz Trsta (1325–1328). U vrijeme borbe s "fraticellima" stao je na stranu spornog Michaela iz Cesene, pa ga je generalni kapitul Reda 1328. smijenio, a papa Ivan XXII. naredio da bude zatvoren. Kad se pokorio i priznao krivnje, pomilovan je i donekle rehabilitiran, ali nije više vraćen na provincijalovo mjesto.

Franjevački red dao je Crkvi mnogo biskupa, posebno u našim krajevima. Od toga su neki bili i sinovi istarskih samostana. U nemogućnosti da nabrojimo sve te biskupe,¹¹ izdvajamo samo neka poznatija imena: Vilim Franchi u Trstu (+ 1327), Antun u Puli (+ 1328), Nikola de Carturiis u Trstu (+ 1406), Ivan Merzari u Trstu (+ 1414), Petar Sardo iz Pirana (+ 1426), Antun Marcello Petris, iz Cresa, u Novigradu (+ 1526), Rinaldo Scarlicchio u Trstu i Ljubljani (+ 1621), Josip Bottari u Puli (+ 1729). Posljednji franjevački biskup u Istri bio je Raffaele Radossi (rođen u Cresu), koji je Porečko-pulsku biskupiju vodio za vrijeme posljednjeg rata i napustio je po priključenju Istre Jugoslaviji.

Franjevci konventualci dugo su vremena u Istri obavljali službu inkvizitorâ. Koparski samostan Sv. Franje kroz više je stoljeća bio sjedište inkvizicije. Uz samostan je stajala palača s natpisom "Ad sacram Inquisitionem Dei". Ovdje je 1558. ovaj ured vodio glasoviti fra Felice Peretti, prije nego što će prijeći u Veneciju da vodi mletačku inkviziciju, a nakon čega će biti izabran za papu pod imenom Siksta V. Ovdje su odsjedali i mnogi ugledni gosti, koji su prolazili ovim stranama.

Nemoguće je navoditi sva imena fratara koji su vršili tu odgovornu i neugodnu službu. Spominjemo samo PM Ferma Olmija, mudrog i svetog fratra iz Izole (†

¹⁰ Opširnije: MARIJAN ŽUGAJ, PM Ljudevita/Alojzije Traversari iz Pirana u: *Fraternitas*, glasilo Hrvatske provincije Sv. Jeronima franjevac konventualaca, 3 (1988) str. 15–19.

1588) i nekadašnjeg provincijala (1583–1585) PM Valenga Tisana iz Pirana († 1604). Kronika bilježi da je za vrijeme pulskog biskupa Marina Badoera (1641–1648) njegov generalni vikar bio franjevac konventualac PM Marin Fiordispina iz San Marina, inkvizitor Istre. Odlukom pape Grgura XIII. članom pulskoga kaptola smatrao se i inkvizitor Istre iz Reda franjevac konventualaca. Dotični je imao pravo na kanoničku nadarbinu i dnevne distribucije. Ta su odvajanja s vremenom postala odiozna za ostale kanonike, pa se osjećala želja da se dokine služba inkvizitora, budući da je nestalo ranije opasnosti od heretika. Inkvizitorova stalna prisutnost, prema mišljenju pulskog biskupa Alojzija Marcella (1653–1661), bila je potrebna onda kad su u Puli i Vodnjanu nicali hereze. Tada je inkvizitor obavljao i službu teologa.¹² Ipak, služba inkvizitora Istre zadržala se do početaka 19. stoljeća, a kao posljednji generalni inkvizitor zabilježen je bivši provincijal PM Franjo Zambelli iz Šibenika (1766–1770; 1798–1802), koji je umro u Piranu 17. prosinca 1809.

Dobrotvori naroda i širitelji kulture

Istarski samostani služili su i kao škole, sve dok država nije obrazovanje potpuno uzela pod svoje okrilje. Mnogo je braće vršilo službu javnih učitelja, od kojih posebno izdvajamo one u piranskom samostanu: PM Andrija Giacobini iz Pirana († 1720), PM Flaminije Marchetti iz Buzeta († 1780) i PM Santo Brandolini iz Poreča († 1784). Porečanin PM Ivan Krstitelj Reinoldi († 1719) službovao je kao javni učitelj u Motovunu. Za pulskog biskupa Kornelija Sozomena (1605–1618) zapisano je da već pet godina PM Franjo iz Pavije, franjevac konventualac i magistar teologije, drži školu gramatike u Galižani, a već spomenuti biskup Marin Badoer u izvještaju Svetoj Stolici napominje da fratri u Labinu i Vodnjanu predaju humanistiku, moralku i kršćanski nauk. Njegov nasljednik, biskup Alojzije Marcello piše Svetoj Stolici da je za Pulu nemoguće naći učitelja zbog nezdravog zraka. Sada se (1655) u tom poslu, kaže biskup, žrtvuje jedan hvalevrijedan konventualac.¹³

Bilo je, dakako, još mnogo fratara koji su se istakli kao dobrotvori naroda, učeći priprosti puk i razvijajući kod sebe i drugih osjećaj za kulturu i umjetnost. Valja spomenuti pulskog franjevca fra Jakova, koji je bio nadstojnik i izvoditelj radova na monumentalnoj bazilici Sv. Antuna u Padovi g. 1302.: "Fratr Jacobus de Pola, de Ordine Fratrum Minorum, superstans deputatus ad fabricam ecclesiae Sancti Antonii de Padua."¹⁴ Njemu mnogi pripisuju i gradnju velebne crkve Sv. Franje u Puli.¹⁵

Velike zasluge za otkrivanje i razvoj talenata ima PM Ivan Torre iz Pirana († 1713), doktor teologije, poznati propovjednik po Italiji, izabran za provincijala (1692), ali se odrekao. Potkraj života prihvatio je ipak službu kustosa (poglavara)

11 Koliko nam je poznato, MARIJAN ŽUGAJ priređuje za tisak popis svih franjevačkih biskupa iz hrvatskih krajeva. Nadamo se da će uskoro moći to i objaviti.

12 Usp. IVAN GRAH, *Izvještaji pulskih biskupa Svetoj Stolici (1592–1802)* u: *Croatica Christiana Periodica* 20 (1987) 26–68.

13 Usp. IVAN GRAH, *Izvještaji pulskih biskupa...*

14 GONZATI, *La basilica di S. Antonio di Padova*, I, p. 297.

15 Usp. MARIN OREB, *Slava franjevačke Istre*, str. 88.

Svetog samostana u Asizu i tu je omogućio usavršavanje svom nećaku, kasnijem glasovitom piranskom glazbeniku Giuseppeu Tartiniju.

U koparskom samostanu Sv. Franje dugo vremena je živio talijanski fratar Gabriele Puliti, koji je obavljao službu kapelnika i orguljaša u koparskoj stolnici (1609–1630). Prešao je u Provinciju Sv. Jeronima i afilliran je koparskom samostanu Sv. Franje. Ostavio je brojne skladbe, od kojih se neke i danas izvode. Na proučavanju njegova glazbenog opusa danas posebno radi zagrebački muzikolog prof. Ennio Stipčević.¹⁶

Poseban spomen zavređuje i mađarski fratar, Pius Titius († 1884), koji je bio afilliran piranskom samostanu. Kao vojni kapelan došao je u Istru i počeo se baviti proučavanjem i skupljanjem algi i izrađivanjem herbarâ. Po tome je postao čuven u svijetu i primio je mnoga odlikovanja i priznanja. Veći dio života proveo je u Piranu, gdje je i umro u dubokoj starosti.

Konventualski kontinuitet u Istri

Svi franjevački samostani Istarske kustodije sačuvali su kroz cijelo vrijeme svog postojanja pripadnost konventualskoj struji u franjevačkom Redu. No, budući da u našoj crkvenoj javnosti nije dovoljno poznat povijesni tok razvoja Prvoga franjevačkog reda, a pritom vlada i poprilična zbrka s nazivima, potrebno je razjasniti neke nedorečenosti i nepreciznosti.

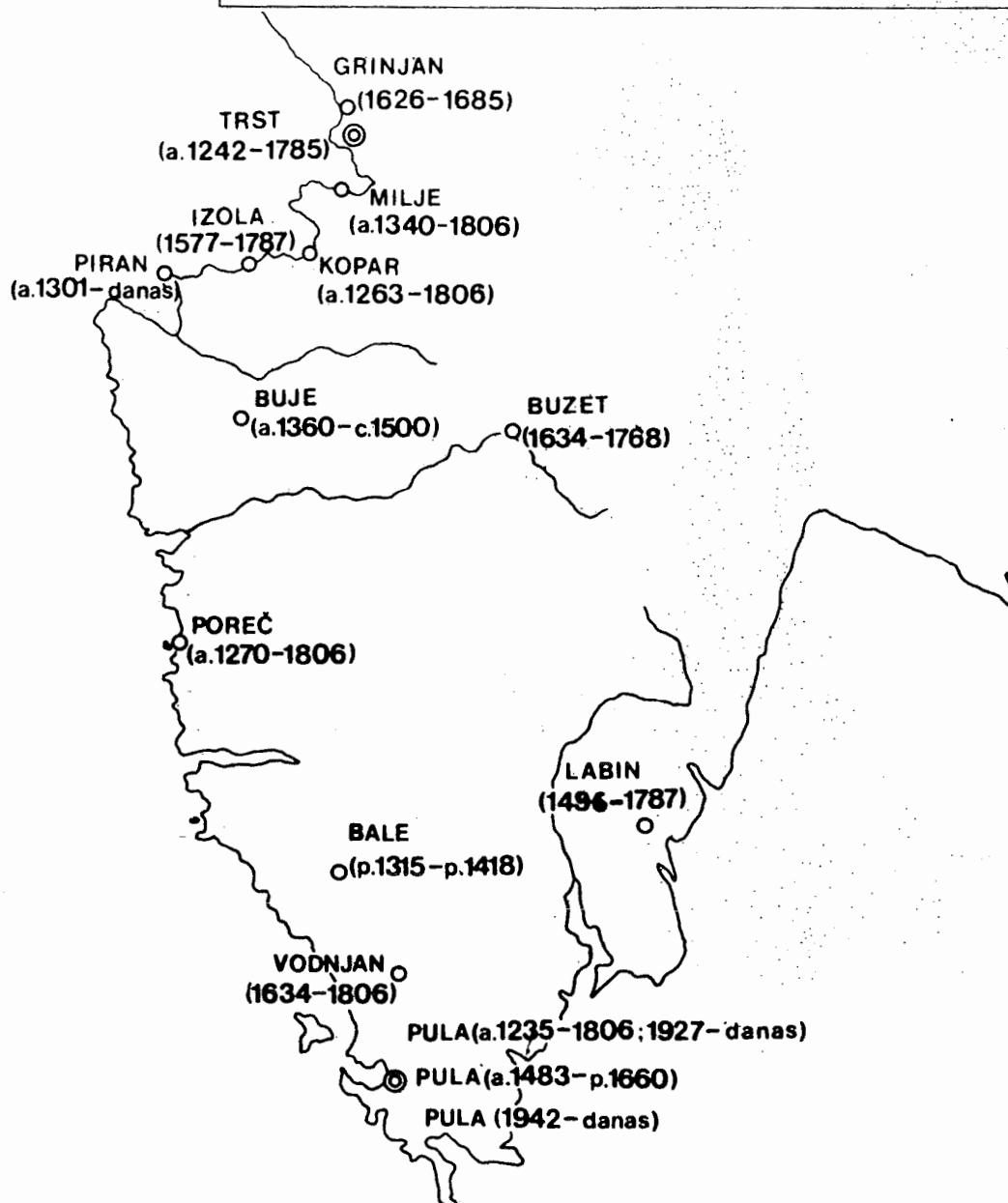
Sveti Franjo je sebe i svoje sljedbenike naprosto nazvao Malom braćom (Fratres Minores). No, već za njegova života, a napose po njegovoj smrti (1226), unutar Reda dolazi do različitih tumačenja Pravila koje je sastavio Sv. Franjo, a odobrila Sveta Stolica. Jedan dio braće provodio je stroži, povučeniji, samotnički oblik života i boravio u zabiti, živeći odvojeno u malim zajednicama. Drugi dio, brojniji, pod utjecajem realnosti života prihvatio je blaže tumačenje Pravila i živio u većim, izgrađenijim samostanima (conventus).

Već sredinom 13. st. papa Inocent IV. bulom "Cum tamquam veri" od 5. travnja 1250. franjevačke crkve uz veće samostane pravno izjednačuje s kanoničkim crkvama (tzv. "collegiate"). Te crkve papa naziva "conventuales", a imaju dozvolu i da se u njima ukapaju pokojni vjernici. Iz bule pape Klementa IV "Cum dilecti" (1265) razvidno je da su Mala braća imala i konventualne i nekonventualne crkve. Oni koji su živjeli uz konventualne crkve – zvani Fratres minores conventuales – imaju pravo izbora na kapitolu, za razliku od onih koji su s dopuštenjem poglavara živjeli u osami, po pustinjačkom uzoru.

Taj pridjev "conventualis" u počecima Reda samo poblizje određuje skupinu fratarâ, bez ikakve namjere da se time izrazi dismembracija ili izvrši neka distinktivna razdioba, makar u isto vrijeme postoji i druga fratarska skupina, nešto kasnije poznata pod nazivom "spirituales" (1274). Ovi žive strože, izvan određenih struktura, što je dakako bio velik izazov evanđeoskoj slobodi i predstavljao priličnu opa-

16 Usp. ENNIO STIPČEVIĆ, Uvodna razmatranja o umjetnosti Gabriella Pulitija u: *Arti musices* 14 (1983) 1, 33–50.

SAMOSTANI FRANJEVACA KONVENTUALACA U ISTRI

Kratice:

a. - prije godine
 p. - poslije godine
 c. - oko godine

IZRAĐIO DRAGUTIN PLATIĆ

snost, u što nas uvjerava i daljnji povijesni tok, kada je u prvoj polovici 14. st. dio ove braće zahvatio neki fanatizam. "Spiritualci" su se oštro postavili i prema institucionalnoj Crkvi, koja osuđuje tu skupinu fratara, poznatih i pod nazivom "fratelli".

Konventualski fratri, kako je rečeno, imaju pravo izbora na kapitolu, njeguju i znanstveni rad, pa pojedina braća stječu i akademske naslove magisterija Reda (što se obično označava kraticom PM). Svi provincijali i generali Reda do 1517. godine – kad je Red službeno razdvojen u dvije obitelji, konventualsku i opservantsku – pripadaju konventualskoj struji.

Dakako, u Redu su se stalno budile i zdrave reformne težnje, od kojih je najpoznatija i najuspjelija opservantska obnova, nastala poglavito zaslugom fra Paolina Trincija (1368). Njegove obnoviteljske ideje, izražene u samom nazivu "observantes", naglašavaju dosljedno opsluživanje franjevačkog Pravila. Pokret se ubrzo raširio Evropom, pa je zahvatio i naše krajeve, posebno zalaganjem dvojice velikih opservantskih revnitelja, Sv. Jakova Markijskog i Sv. Ivana Kapistranskog, koji su osobno posjetili i neko vrijeme živjeli u našim krajevima (posljednji je čak i umro kod nas). Ipak, izgledalo je da će Red uspjeti ušćuvati jedinstvo, pa su i konventualci i opservanti često živjeli zajedno, ponegdje i skladno, ali ponegdje i u vrlo napetim odnosima. Opservanti su uživali unutarnju autonomiju (jer su generali i provincijali pripadali konventualskoj struji), a prvi im je to priznao koncil u Konstazu (1415). Opservanti su dobili svoje poglavare, koji su se zvali vikari i diskreti, za razliku od provincijala i kustosa, koje su sačuvali konventualci.

S vremenom se dioba sve više produbljavala, na pojedinim je mjestima dolazilo i do sukoba, pa je papa Leon X. bulom "Ite et vos" od 29. lipnja 1517. službeno podijelio Prvi franjevački red, koji od te godine ima dva samostalna ogranka. Opservanti su tom prigodom čak dobili prednost nad starijim konventualcima. No, njihov se ogranak uskoro počeo dijeliti, pa već 1525. nastaje kapucinska reforma, a tu su i drugi obnoviteljski ogranci, kao reformati (1532), alkantarinci (1563), rekolekti (1579). Kapucini su ubrzo stekli potpunu samosvojnost, dok je sve ostale reformne ogranke papa Leon XIII. ujedinio g. 1897. pod nazivom "Leonove unije", ali se ta pomalo bezlična naznaka u praksi vrlo brzo počela izostavljati, pa je tako ovaj, danas najbrojniji, ali povijesno ne i najstariji, franjevački ogranak, poznat naprosto pod nazivom "franjevci", OFM (što dakako neupućene uvodi u nedoumicu i zabunu), za razliku od franjevaca konventualaca i franjevaca kapucina, koji čuvaju svoju naznaku (OFMConv i OFMCap).

Svi franjevački samostani, bar što se tiče prvih dvjesto godina povijesti Reda, pripadaju konventualskom ogranku. Najpoznatiji franjevački kroničar, rekolekt fra Luka Wadding (1588–1657), naglašava za sve samostane Reda od 1208. do 1390. da "ad Conventuales omnes spectant"¹⁷. To potvrđuje i danas općenito poznata činjenica da najstariji i najpoznatiji franjevački samostani i crkve pripadaju konventualskoj

¹⁷ Citat navodimo prema: JERONIM MILETA, *Zgodovina minoritskega reda u: Pax et Bonum*, spominški listi posvećeni sedamstoletnici minoritskega samostana v Ptuju, Ptuj 1939, str. 18.

obitelji (Asiz, Padova, da spomenemo samo dvije crkve koje čuvaju zemne ostatke prvih franjevačkih velikana). To se dakako može utvrditi i za naše krajeve.

Kod nas postoji više franjevačkih crkava i samostana iz prvoga franjevačkog stoljeća (od 1214. dalje), a od tih i danas pet pripada franjevcima konventualcima (Piran, Pula, Cres, Šibenik i Split); jedan je krajem 18. st. napušten i uskoro predan franjevcima trećorecima (Krk), a dva su u drugoj polovici 15. st. oduzeta franjevcima konventualcima i predana opservantskoj obitelji (Zadar i Dubrovnik).¹⁸ (Zanimljivo je napomenuti da sve ove crkve i samostani do danas nose ime patrona Svetog Franje.)

Samostani Istarske kustodije ušćivali su kroz cijeli povijesni tok svoj konventualski kontinuitet. Od dvanaestak istarskih samostana svi su preživjeli (Piran i Pula) ili prestali opstojati kao konventualski (Grinjan, Trst, Milje, Kopar, Izola, Buzet, Buje, Poreč, Vodnjan i Pula II). Franjevačka reforma 15. i 16. st. uspjela je uhvatiti korijen i u Istri, ali izvan postojećih samostana. Najstarijim opservantskim samostanima na poluotoku smatraju se Sv. Bernardin kod Portoroža (1452) i Sv. Andrija kod Rovinja (1454). Gotovo u istom razdoblju osnovani su i opservantski samostani Sv. Ane u Kopru (1460?) i Pohođenja Marijina u Pazinu (1481), a kasnijeg su podrijetla ostali opservantski samostani u Istri: Veruda u Puli (1615?), Vrsar (1631) i Rovinj (1746).¹⁹ I kapucinska reforma ostavila je svoje tragove u Istri: Sv. Marta u Kopru (1573) i Sv. Josip u Vodnjanu (1748).

Vrijeme unutrašnje krize i dekadencije

I franjevci konventualci u Istri, posebno u razdoblju 17. i 18. st., proživljavaju unutrašnju krizu i pad koji su u to vrijeme bili zahvatili velik dio redovništva. Objektivna povijest registrira i pokušava tumačiti kod mnogih redovnika (ali nisu rijetke ni iznimke) pad redovničke stege i umanjeni žar redovničkog opsluživanja. Nije to, dakako, specijalitet istarskog redovništva, već – nažalost – dosta proširena praksa u mnogim krajevima do kojih je brže prodirao dah prosvjetiteljskih i racionalističkih ideja negoli koncilski poziv na obnovu.

Kronike i razni izvještaji rado izdvajaju slučajeve koji odudaraju od ideala, ali često zaboravljaju izdvajati primjere svijetlih likova, koji prate prve kao nezapaženi suputnici. Zato i u ovom razdoblju zaslužuju mnogi pobožni i revni ljudi da budu istaknuti, kao što je jedan fra Antun Lupetina iz Poreča († 1655), čovjek uzorna života i apostolskog žara, ili njegov istovremenik fra Aurelije Terzi iz Labina (†

¹⁸ Na temelju klevetničkih optužbi mletačkih vlasti i gradske gospode, 20. ožujka 1453. papa Nikola V. predaje zadarski samostan Sv. Franje opservantima, koji su ušli u posjed u Velikom tjednu 1454. Njegov nasljednik, papa Kalist III., saznajući da su optužbe bile lažne i izmišljene, naređuje 29. svibnja 1455. da se samostan i razgrabljena dobra vrata franjevcima konventualcima, "sed obsistentibus civibus, penes Observantes remansit", piše Wadding. A što se tiče dubrovačkog samostana Sv. Franje, u kojemu su neko vrijeme zajedno živjeli i konventualci i opservanti, prvi su zbog navodne optužbe da žive sablažnjivo (1430), morali kasnije napustiti samostan. Objektivna povijest danas ipak priznaje da se i ovdje radilo o klevetama, a da su pravi razlozi političke naravi, kako pošteno priznaje JUSTIN VELNIĆ u prilogu *Samostan Male braće u Dubrovniku, povijesni prikaz života i djelatnosti u: Samostan Male braće u Dubrovniku, KS, Zagreb 1985, str. 151.*

¹⁹ Za neke od tih samostana usp. MARIJAN BARTOLIĆ – IVAN GRAH, *Crkva u Istri, Poreč-Pazin 1987, str. 137–139.*

1655), misionar koga je apostolska revnost dovela u tada opasni Carigrad. Ovamo svakako spada svijetli lik PM Josipa Bottarija iz Venecije, nekoć vrhovni poglavar Reda franjevac konventualaca, koji je dugo i razborito upravljao Pulskom biskupijom (1695–1729). Njegovim zalaganjem podignuta je i razina redovničke stege i života u pulskom samostanu Sv. Franje, za koji se kaže da u njemu živi pet-šest braće vrlo uzorna života (1707). Bio bi isto tako neoprostivi propust zaboraviti PM Santa Brandolinija iz Poreča (+ 1784), razboritog, pobožnog, učenog i revnog fra-tra, pisca rukopisa "Catasto d'oro", ili prešutjeti njegova prethodnika, gvardijana fra Antuna Muccinija iz Bologne (1674–1699), koji je toliko podigao redovnički život porečkog samostana da je tadašnji general Reda, spomenuti PM Josip Bottari, htio da se upravo u njemu g. 1694. održi provincijski kapitul

Pa ipak, poštenje i objektivnost traže da se nešto kaže i o onima koji su na svoj način izazvali primjedbe i kritike. Bilo ih je, i to dosta. Najprije pomišljamo na fra Baldu Lupetina iz Labina, poznatog propovjednika i širitelja protestantskih ideja. Kako je više godina zaredom u Cresu u korizmenim nagovorima iznosio Lutherove ideje, g. 1541. optužen je za heretika. Vjeran svojem uvjerenju, proveo je dvadesetak godina u venecijanskoj tamnici, tri puta osuđivan na smrt, dva puta pomilovan, da bi ga ipak g. 1562. utopili u moru. Njegov slučaj još nije dokraja rasvijetljen, a njime su se bavili u posljednje vrijeme Mijo Mirković i Zvane Črnja.²⁰ Provincijski akti iz Arhiva nemaju podatka o njegovu prijelazu protestantima i izvršenju smrtne kazne. O tome govore venecijanski arhivi.

Sačuvani su izvještaji istarskih biskupa Svetoj Stolici u razdoblju posttridentinske obnove, koji dosta govore i o stanju u samostanskim zajednicama pojedine biskupije. Dakako, sve te izvještaje valja uvijek primiti s dozom rezerve, znajući da se u takvim izvještajima obično izdvajaju slučajevi koji ne svijetle, a ne navodi ono što je po sebi očekivano. U tim izvještajima, koji su dijelom i objavljeni, pa su dostupni javnosti,²¹ pojedini se biskupi tuže i žale na nedostatak redovničke stege i pada redovničke revnosti više-manje u svih redovnika ovih biskupija.

Pulski biskup Kornelije Sozomen izvještava za pulski samostan Sv. Franje da se zanemaruje samostanska disciplina, rasipaju dobra i katkad uzrokuje i poneka sablazan (1611). U Labinu da postoji samostan u kojemu već deset godina živi jedan fratar koji se vlada kao gospodar i raspiskuje dobra (1609). Slično izvještava i pulski biskup Marin Badoer, da širom biskupije ima nekoliko samostana s po jednim redovnikom i da su redovnici uskratili biskupu dozvolu za kanonski pohod, ali da to nije novost, nego stara praksa (1644). Ipak, nešto kasnije (1646) isti biskup izvještava Svetu Stolicu da se u svim samostanima biskupije održava redovničko pravilo.

Porečki biskup Cezar De Nores obavještava Rim da u biskupiji ima više samostana i samostančića s jednim do dva, najviše tri redovnika, koji žive bez vršenja pravila,

20 Usp. MIJO MIRKOVIĆ, Matija Vlačić Ilirik, Zagreb 1969, str. 18–25, 53–55, 69–72; ZVANE ČRNJA, *Kulturna povijest Hrvatske*, Rijeka 1978, 2. sv., str. 107–111.

21 Usp. IVAN GRAH, *Izvještaji porečkih biskupa Svetoj Stolici (1588–1775)* u: *Croatia Christiana Periodica*, 12 (1983) 1–47; ISTI, *Izvještaji pulskih biskupa Svetoj Stolici (1592–1802)* u: *Croatia Christiana Periodica*, 20 (1987) 26–68.

ne baš uzorno i bez ikakve veze s biskupom (1592). Biskup Ruđer Tritonio piše Svetoj Stolici (1640) da u Porečkoj biskupiji ima devet samostana redovnika koji se ne ističu uzornim životom i stegom. Najteže je bilo, izgleda, za njegova nasljednika, biskupa Ivana Krstitelja Del Giudice, koji je imao posebne probleme s opservantskim samostanima u Vrsaru (1655) i Rovinju (1665).²²

Svi ovi i mnogi drugi slučajevi redovničke dekadencije najavljuju buru koja bi trebala pročistiti ustajali zrak. Ne znamo koliko je uzročno-posljedične veze između toga unutrašnjeg stanja i krize redovničkog života, s jedne strane, i budućih političkih restrikcija i sankcija, koje će, s druge strane, uslijediti od druge polovice 18. stoljeća dalje, ali nije isključeno da su baš te supresije i zatvaranja brojnih samostana posljedica i niske razine redovničkog života i opsluživanja.

Vrijeme restrikcija i zatvaranja samostana

Miješanje politike u život samostanâ ima dugu tradiciju. Za naše prilike, podsjećamo samo na izvanjski pritisak da se staroj Provinciji promijeni naziv. Nakon duljeg pritiska venecijanskih vlasti, drevna "Provincia Sclavoniae S. Seraphini" (1239) krajem 14. st. mora uzeti naziv "Provincia Dalmatiae S. Hieronymi". Tadašnji provincijal, fra Nikola iz Zadra, odupro se tom pritisku, pa je žalba predana Svetoj Stolici. Nakon punih pet godina natezanja, papa Bonifacije IX. određuje 12. travnja 1398. da se Provincija ipak treba zvati Dalmatinskom, sa zaštitnikom Sv. Jeronimom, i to "ob nonnullas rationabiles causas", koje ipak ne navodi.²³

No, to su bile tek sitne iskrice prema onome što će uslijediti u 15. st., kad će naizmjenice mletačka i dubrovačka vlast iz svojih krajeva tjerati redovnike (i konventualce i opservante), ovisno o tome čiji su podanici. Slično se u 17. st. ponaša i austrijska vlast prema samostanima koji joj pripadaju teritorijalno, ali priznaju jurisdikciju provincijala koji je pod drugom političkom vlašću. No, budući da se radi o slučaju koji izravno zadire na područje koje nas interesira, evo o čemu se radilo.

G. 1667. car Leopold I. Habsburški izravno je počeo krojiti sudbinu nekih samostana, ne želeći trpjeti da samostani pod njegovom političkom vlašću budu podvrgnuti provincijalu koji je podanik Mletačke republike. Stoga je odredio da neki samostani franjevac konventualaca (Gorica, Trst, Grinjan) budu izdvojeni iz dotadašnjih provincija (Padovanske i Dalmatinske) i budu pripojeni Štajerskoj provinciji. Provincijali okljaštrenih provincija izvršili su utok kod mletačkih vlasti, da bi se spriječilo to samovoljno krojenje i dijeljenje, ali bez uspjeha. Dana 18. listopada 1668. papa Klement IX. popušta pritisku tada moćnijega austrijskog dvora i dopušta ova prekranja.²⁴

U drugoj polovici 18. st. jozefinističke ideje donose ploda i na tlu Mletačke republike. Počelo se s odgađanjem redovničkog zavjetovanja do kasnije dobi. Zabranjeno je primanje novih kandidata. Počelo se uplitati i u dnevni red samostana, čak se

22 Usp. IVAN GRAH, *Izvjestaji porečkih biskupa...* str. 19, bilj. 56.

23 Usp. MARIJAN ŽUGAJ, *Hrvatska provincija franjevaca konventualaca (1217-1559) u: Hrvatska provincija franjevaca konventualaca - nekad i danas*, Zagreb 1989, str. 20.

24 Usp. ANTONIO SARTORI, *La Provincia del Santo...*, p. 23.

određivalo koliki smiju biti troškovi za prehranu i odijevanje. Kad je već smanjen broj redovnika, 7. rujna 1768. određeno je da se zatvore samostani koji nisu u mogućnosti uzdržavati dvanaest redovnika.²⁵ G. 1781. zatvoren je samostan Sv. Franje u Krku "ob penuriam fratrum", a dvije godine kasnije i samostan Sv. Ivana u Rabu "ob carentiam fratrum".²⁶

Dekretom Mletačke republike od 12. svibnja 1787. određeni su za supresiju i istarski samostani franjevac konventualaca u Labinu i Izoli, pa je Istarska kustodija spalala na šest samostana (Kopar, Milje, Piran, Poreč, Vodnjan i Pula). Za Provinciju je određen "numerus clausus": 14 samostana i 86 braće.²⁷

Fratri su se opirali ovim oštrim restrikcijama i teška srca prihvaćali ove odrebe. Povijest bilježi u susjednoj Padovanskoj provinciji da su fratri napuštajući samostan u Trentu zapisali: "Non relinquitur sine dolore quod cum delectatione attinetur"²⁸.

Smrtni udarac nekoć cvatućoj Istarskoj kustodiji zadale su francuske okupacijske vlasti. One su već 1797. zauzele i pretvorile u vojarnje i skladišta brojne samostane na području koje su zauzele. Kratkotrajna austrijska vladavina u tim krajevima donekle je usporila ovaj proces, koji je naprasno i dosljedno obnovljen kad se francuska vlast učvrstila na ovom tlu početkom 19. st. Odlukom ovih vlasti g. 1806. zatvoreni su i sekularizirani svi istarski samostani franjevaca konventualaca (Kopar, Poreč, Milje, Pula i Vodnjan), a preživio je samo piranski samostan, koji je također trebao doživjeti istu sudbinu, ali je spretnošću i zalaganjem PM Bonaventura Terrazzera iz Pirana samostan spašen do naših dana.

Zloglasni proglas kraljevine Italije iz 1866. o raspuštanju redovničkih zajednica nije imao učinka na preostale samostane naše Dalmatinske provincije, koja se u međuvremenu bila ujedinila s Padovanskom (1827–1908), jer su naši samostani bili unutar granica Austrijske monarhije, koja ipak nije otišla toliko daleko da bi zadala smrtni udarac svim samostanima.

Nakon svih tih udaraca, zatvaranja i otimanja samostana, u Istri je preostao još piranski samostan Sv. Franje, kojemu danas treba pridružiti i istoimeni samostan u Puli: ovaj je, naime, 12. studenog 1926. predan Padovanskoj provinciji, koja ga je 13. veljače 1947. vratila matičnoj Provinciji Sv. Jeronima, zajedno s novoformiranim samostanom Sv. Josipa u Puli. Piranski samostan je g. 1972. prepušten novoformiranoj Slovenskoj minoritskoj provinciji Sv. Jožefa, budući da se ovaj samostan danas nalazi na području SR Slovenije. Od nekoć brojnih samostana Istarske kustodije danas u sklopu matične provincije opstoji stari samostan Sv. Franje u Puli i njegov mnogo mlađi susjed-samostan Sv. Josipa u istom gradu.

25 Usp. ISTI, Nav. dj., str. 53.

26 Usp. DIONIZIJE DRNIĆ, *Hrvatska provincija franjevaca konventualaca (1559–1988) u: Hrvatska provincija franjevaca konventualaca – nekad i danas*, Zagreb 1989, str. 58.

27 Usp. ISTI, Nav. dj., str. 58.

28 Arhiv Padovanske provincije Sv. Antuna, Reg. 57, c. 197.

II – SAMOSTANI FRANJEVACA KONVENTUALACA U ISTRI

Kroz više od 750 godina franjevačke prisutnosti na istarskom poluotoku osnovano je dvanaestak samostana franjevac konventualaca, koji su iz raznih razloga, kako smo vidjeli, prestali opstojati, osim tri, koji su i danas otvoreni (Piran i Pula). Nakon prvog dijela, gdje smo pokušali pronaći neku zajedničku nit, ovdje navodimo pojedini samostan, s osnovnim podacima i poznatijom braćom koja su u njima živjeli. U bilješci izdvajamo nešto bibliografije o određenom samostanu.

U obradi ovih samostana polazimo uglavnom od geografskog kriterija, koji nam se čini najprikladnijim za opis samostana koji su nastajali i nestajali u različitim vremenskim razmacima. Abecedni kriterij, koji danas neki primjenjuju u takvim prilikama, čini nam se nepotrebnim u popisu od svega dvanaestak jedinica.

Samostan Sv. Franje u Trstu (pr. 1242–1668–1785)

Po živoj predaji smatra se da je ovaj samostan osnovao osobno Sv. Antun Padovanski 1229. (neki navode čak i g. 1226). Crkvu Sv. Franje u Trstu posvetio je 1234. biskup Konrad, a g. 1242. u crkvi je osnovana posebna bratovština, dok 1250. neki Alberik fratrima ostavlja 50 lira da nabave knjige i plašt njegovu ispovjedniku.

Pred nekoliko godina tršćanski arhivar, mons. Luigi Parentin, otkrio je tri neproučene pergamene, koje potvrđuju postojanje samostana Sv. Franje u tom vremenu. Prva je datirana 5. lipnja 1257. a govori o sporu oko pogreba neke žene, koja je željela biti ukopana kod fratara. Druga pergamena potpisana je 27. srpnja iste godine, a odnosi se na sporazum fra Monalda iz Kopra, provincijala Male braće, i tršćanskog kaptola u vezi sa sporom iz prethodnog dokumenta. Treća pergamena je datirana 12. siječnja 1341. a govori o rješavanju spora oko jednog legata. Potpisuju je provincijal, fra Silvestar, i dekan kaptola, Melhior. Taj dokument navodi imena 13 fratara. Ako odbijemo provincijala i njegova tajnika, zatim istarskog kustosa, fra Bartolomeja, koji je prisutan zajedno s jednim fratrom gostom, proizlazi da je samostan u to vrijeme imao devet članova.

Tijekom stoljeća u samostanu je bila škola "primaria et humanistica", sve do dolaska isusovaca u Trst (1620). Odredbom austrijskih vlasti samostan Sv. Franje u Trstu pripojen je g. 1668. Štajerskoj provinciji franjevac konventualaca. Odlukom istih vlasti samostan je suprimiran g. 1785. Kasnije je služio kao biskupijska kancelarija, da bi 1813. bio potpuno srušen. Crkva, koja je tijekom stoljeća bila preuređena, pod nazivom "Blažene Djevice od pomoći" (Del Soccorso) postoji i danas te služi kao župna crkva.

Samostan Sv. Franje u Trstu dao je više biskupa: fra Vilima Franchi († 1327), fra Nikolu de Carturiis († 1409), fra Franju Josepcich († 1548) i fra Rinalda Scarlicchio († 1622). Isti samostan dao je i pet provincijala: fra Pelegrina (1244–1254), fra Ivana (1308–1311), fra Franju (1325–1328), fra Ivana Marzari (1361–1370? i 1388–1392?), fra Ivana Soffia (1460–1466).²⁹

²⁹ O tršćanskom samostanu ima dosta bibliografije. Navodimo samo najpoznatiju: TOMASIN P., *Notizie storiche intorno all'Ordine dei fratti Minori Conventuali S. Maria del Soccorso e nella Cella Vecchia*

Samostan Marijina navještenja u Grinjanu (1626–1668–1685)

Ovo marijansko svetište u predgrađu Trsta Redu je 11. travnja 1626. povjerio tršćanski biskup, franjevac konventualac, fra Rinaldo Scarlicchio. Neki navode da je ferarski fratar Giambattista Stori već nekoliko godina ranije ušao u posjed ovog samostančića, koji je od 650. bio u posjedu benediktinaca, a zatim je služio kao eremitaž.

Samostan je proširen 1658. uz obilatu pomoć obitelji Della Torre. Car Leopold I. Habsburški posjetio je ovo svetište 25. rujna 1660. i to je ovjekovječio piranski slikar Cesare Dell'Acqua (1862) na platnu koje se i danas može vidjeti u obližnjem dvorcu Miramare.

G. 1668. samostan je otkinut od Dalmatinske provincije i pripojen, zajedno s tršćanskim, Štajerskoj provinciji franjevac konventualaca. G. 1685. suprimiran je, a 5. veljače 1687. prodan na dražbi za 6.000 forinti. Kupio ga je grof Giacomo De Prandi.

Jednolađna crkva posvećena je 1634., a proširena je 1658. Prepuštena je propadanju, pa je 1818. ostala bez krova, a 1833. potpuno srušena. Danas postoje još neki samostanski lukovi i ostaci starog mlina.³⁰

Samostan Sv. Franje u Milju (pr. 1340–1806)

Zahvaljujući novijim istraživanjima, samostan Sv. Franje u Milju (kod Trsta) danas je manje nepoznat. Pietro Caprio obradio je kao doktorsku disertaciju bogatu dokumentaciju o samostanu, koja se danas nalazi u državnom arhivu u Kopru. Ti dokumenti govore najviše o gospodarskom životu samostana, ali kroz to probija vjerski osjećaj žitelja, koji mnogo toga oporučno ostavljaju crkvi i samostanu. Ipak, nema govora o duhovnom životu i pastoralnoj djelatnosti braće. Pastoralni rad ipak djelomično dokumentiraju rasprave sa župnikom glede blagoslova stanova, procesija na velike blagdane, dijeljenja sakramenata i vođenja sprovoda (17. st.).

Mletački izvori spominju postojanje ovog samostana tek 1340., premda ga mjesna predaja pripisuje Sv. Antunu Padovanskom. Obnovljeni samostan i lijepu gotičku crkvu posvetio je tršćanski biskup fra Nikola de Carturiis 7. lipnja 1411. Na pročelju crkve stoji epigrafi koji spominje nekoga Bertolina iz Piacenze (1389) kao dobrotvora i donatora ove crkve.

U samostanu je dugo djelovala škola pripravnika na višu naobrazbu. Nakon supresije samostana (1806) nestalo je samostana, a na njegovu mjestu danas stoji župni

di Trieste e in Santa Maria di Grignano, u: *Archeografo Triestino* 21–33. n.s. (1896–99) 109–113; 48–55, 5–33; INCONTRERA, O., *I frati Minori a Trieste – Venerande tradizioni francescane* u: *Frate Francesco... Il VII centenario del... transito*, Trieste 1926, pp. 18–21; KANDLER, P., *Storia del Consiglio del patrizi di Trieste dall'anno 1382 all'anno 1809*, Trieste 1973, p. 43ss; CROATTO, L., *La confraternita di S. Francesco* u: *Archeografo Triestino*, ser. IV, vol. I e II (1938–39) 359–374; CUSCITO, G., *L'insediamento francescano a Trieste – Contributo francescano a Trieste*, Trieste 1982, p. 7–28; PARENTIN, L., *Il francescanesimo a Trieste e in Istria nel corso dei secoli*, Trieste 1982.

30 O grinjanskom samostanu bibliografija je dosta oskudna. Dokumentacija se djelomično nalazi u provincijskom arhivu u Grazu. Nešto više podataka: CUSCITO, G., *Storia di Trieste Cristiana attraverso le sue chiese*, vol. I, Trieste 1982, p. 83–84.

ured. U crkvi su najpoznatije gradske obitelji imale svoje grobnice. Nakon prvoga svjetskog rata crkva je obnovljena, očišćena od baroka i vraćena u prvotni gotički stil. U njoj se čuvaju djela izuzetne umjetničke vrijednosti: Madonna della Cintola, pala mletačkog slikara Pietra Liberija (1614–1687), Madonna del Latte, biser kasnogotičkog slikarstva u drvu (15. st.), kamena Pietà, itd.

Samostan u Milju dao je Dalmatinskoj provinciji sedam provincijala: PM Zeno Landi (1544–1547), PM Bernardo Sechadenarius (159–1561), PM Petar Bastia (1599–1603), PM Santo Rizzi (1694–1698), PM Franjo Antun Tiepolo (1738–1742), PM Franjo Antun Nicolini (1770–1774), PM Antun Zaccaria (1785–1789).³¹

Samostan Sv. Franje u Kopru (pr. 1263–1806)

U knjizi "Corografia ecclesiastica" (Venezia, 1700) biskup Paolo Naldini spominje da je samostan franjevac konventualaca u Kopru osnovan 30. prosinca 1265., ali je izvjesno da je i prije te godine postojao franjevački samostan, čak i prije 1263., kad se spominje da su fratri od benediktinki Sv. Jakova kupili vrt za svoje potrebe. Samostan je podignut možda već za života Sv. Franje, odnosno Sv. Antuna. Srušen je 1266., kad je u predjelu Caprile podignut novi samostan, S. Francesco Nuovo, na zemljištu koje je općina darovala fratrima. Tijekom stoljeća samostan je proširivan. Bula pape Klementa IV. iz 1266. ne samo da odobrava i podržava biskupa Konrada nego ga i potiče da učini više u prilog koparskih fratara.

Crkva Sv. Franje građena je u gotičkom stilu, s jednom lađom u trima kapelama u apsidi. Tako i danas izgleda, unatoč nekim baroknim nadogradnjama. U crkvi su vrli umjetnici ostavili svoje tragove: Palma Mlađi, Pietro Bellotti i ostali. Apostolski vizitator Valier u svojem izvještaju iz 1580. nabroja devet oltara, od kojih je oltar Sv. Marije Magdalene g. 1617. primio ostatke najslavnijeg sina ovog samostana, Blaženog Monalda, priznatog teologa i provincijala. Njegovo tijelo, nakon supresije samostana i crkve, prebačeno je u crkvu klarisa, kasnije u katedralu (1876), pa u opservantsku crkvu Sv. Ane (1901), a 1949. čak u Veneciju (S. Francesco della Vigna), da bi se sada nalazilo u Trstu, u crkvi S. Maria Maggiore (1953).

Klaustar samostana imao je četiri kraka s vrtom i bunarom u sredini. Ugledne obitelji i ličnosti odabrale su mjesto svoga počinka u ovoj crkvi. Spominjemo biskupa Manolessa, franjevca iz 14. st., i Filipa Arcellija, venecijanskog vojvodu.

Crkva i samostan Sv. Franje u Kopru doživjeli su sudbinu mnogih franjevačkih žarišta u Istri. Dana 28. srpnja 1806. desakralizirali su ih, pa je crkva poslužila za vježbaonicu, a samostan je najprije pretvoren u školu, da bi i danas u njemu bila srednja ekonomska škola. Fasada crkve dobro je ušćuvana, ali je portal na desnoj strani kamenite pregrade napukao, pa je poduprt drvenim obručem.

Koparski samostan dugo je vremena bio sjedište inkvizicije za Istru, a matičnoj provinciji dao je devet provincijala: fra Monalda (1254–1260), PM Franju Salutis

³¹ Bibliografija: CUSCITO, G., *Il convento francescano di Muggia (1389–1806) attraverso le carte inedite dell'Archivio di Stato di Capodistria* u: AMSI XXIV n.s. (1976) 120ss; CUSCITO, G., *Storia di Trieste Cristiana attraverso le sue chiese*, vol. I, Trieste 1982, p. 75–79.

(1521–1525), PM Mihaela Salutis (1529–1531), PM Valerija Petrusin (1535–1539), PM Dominika Bettoni (1698–1702), PM Antuna Bonacorsi (1706–1710), PM Franju Antuna Peracca (1718–1722), PM Ivana Jeronima Agapitto (1754–1758) i PM Petra Antuna Cernivani (1762–1766).³²

Samostan Sv. Franje u Izoli (1577–1787)

Samostan (hospicij) Sv. Franje u Izoli kod Kopra kanonski je agregiran Dalmatinskoj provinciji Sv. Jeronima franjevac konventualaca 5. svibnja 1577. Brigom fra Ferma Olmija iz Venecije g. 1582. podignut je novi samostan, posvećen Sv. Franji, na zemljištu koje je poklonila općina. Samostan je proširen u 17. st. Crkva je posvećena 15. lipnja 1670. Imala je jednu lađu i tri oltara.

Fratri su u Izoli živjeli više od dvjesto godina, sve do zloglasnog dekreta Mletačke republike od 12. svibnja 1787., kad je samostan suprimiran, kao i neki drugi samostani u Istri. Egzekucija dekreta provedena je 16. listopada 1794.

Od značajnijih članova ovoga hospicija spominjem PM Ferma Olmija, generalnog inkvizitora Istre, sveta i mudra čovjeka († 1588), i PM Franju Mazzolarsi, koji se isticao dobrotom, pa je i odlikovan od gradskih vlasti († 1788).

U župnoj kronici zabilježeno je da je 5. listopada 1788. umro fra Marko Lucis, posljednji gvardijan hospicija Sv. Franje u Izoli. Pokopan je u crkvi hospicija, od koje danas nema nikakva traga, kao ni bilo kakve vidljive uspomene na samostan-čić franjevac konventualaca.³³

Samostan Sv. Franje u Piranu (pr. 1301–1727–danas)

Piranski samostan Sv. Franje jedini je samostan franjevac konventualaca u Istri koji je od svog osnutka do danas sačuvao neprekinuti kontinuitet franjevačke prisutnosti kroz svu svoju bogatu povijest. Brojni podaci o ovom samostanu počinju kamenim dokumentom na pročelju crkve, gdje se spominje da je crkva počela gradnjom 1301., a sagrađena 1318. zaslugom plemića Mate Manolessa, rođaka biskupa Petra u Kopru. Gradske vlasti darovale su fratrima zemljište za samostan, koji je u počecima bio malešan i skromnih razmjera. G. 1664. samostan je proširen, a malo kasnije i obogaćen elegantnim klaustrom, koji postoji i danas.

Crkva je posvećena Sv. Franji i čini se da je u počecima građena u gotičkom stilu. U kasnijim razdobljima dograđena je i preuređena s baroknim nadogradnjama. U crkvi, sakristiji i samostanu nalaze se remek-djela poznatih umjetnika, kao što su Tintoretto, Sassoferrato, Palma Mlađi, Lazzarini, pa je s pravom ovo mjesto nazvano "Piranskom pinakotekom".

Piran je dao vrlo brojne ugledne članove, od kojih su se neki istaknuli naukom i apostolatom. PM Petar Sardo bio je poznati teolog svog vremena. Predavao je na slavnim akademijama, a 1426. papa Martin V. imenovao ga je biskupom u Lecceu

32 Bibliografija o koparskom samostanu kao kod Trsta. Osim toga: OREB, M., *Slava franjevačke Istre*, Zagreb 1962 (cikl.) str. 112–158.

33 Bibliografija o samostanu u Izoli kao kod Trsta, a posebno: CAPRIO, P., *Il passaggio dei beni dell'ospizio francescano di Isola al convento di Muggia u: Pagine Istriane*, ser. V, III (1978) p. 40–45.

kod Napulja. PM Ljudevit Traversari, doktor teologije, bio je glasoviti propovjednik, a papa Eugen IV. imenovao ga je 1437. biskupom u Senju, a potom u Anconi i Forliju. PM Ivan Torre doktorirao je teologiju i preko 40 godina propovijedao po talijanskim gradovima. Bio je neko vrijeme i kustos (poglavar) glasovitoga Asiškog samostana, gdje je ugostio svog nećaka Giuseppea Tartinija. Umro je u Terniju 1713.

I piranski je samostan osjetio teške posljedice napoleonskih progona. Zahvaljujući zalaganju i umješnosti gvardijana PM Bonaventure Terrazzera, samostan je spašen i u njemu je smješten dio namještaja i umjetnina iz susjednih zatvorenih samostana (Milje, Kopar, Poreč).

Nakon drugoga svjetskog rata samostan je nacionaliziran i u njemu se danas dijelom nalazi medicinska škola. Slovenska braća Minoritske provincije Sv. Jožefa, koja je 1972. preuzela crkvu, stanuju u obližnjoj kući, u nadi da će uskoro moći useliti u stari samostan.

Sv. Franjo u Piranu dao je čak 13 provincijala, koji zaslužuju da bar budu registrirani: PM Ljudevit Traversari (1424–1430), PM Valengus Tisanus (1583–1585), PM Ivan de Accursiis (1593–1594), PM Nikola Sola (1595–1599), PM Ivan Pellegrini (1626–1630), PM Zaharija de Zachariis (1640–1644), PM Ivan Matej Pitacco (1674–1679), PM Ivan Torre (1692., odrekao se), PM Silvestar Appolonius (1710–1714), PM Jeronim Lanzi (1742–1744), PM Bartolomej Benvenuti (1778–1785), PM Bonaventura Terrazzer (1822–1827), PM Franjo Peruzzo (1827–1831).³⁴

Samostan Sv. Duha u Buzetu (1634–1768)

Oko 5 km daleko od Buzeta nalazili su se hospicij i crkva Svetog Duha. Na temelju dekreta mletačkih vlasti od 14. rujna 1620. podignut je samostan franjevac konventualaca, koji je agregiran Dalmatinskoj provinciji Sv. Jeronima 2. srpnja 1634. Uništen je od požara 21. studenog 1768. i nakon nekoliko godina definitivno napušten.

Crkva je i danas dobro ušćuvana. Apsida joj je građena u kasnogotičkom poligonalnom stilu, oltari su drveni i nešto oštećeni. Dva latinska natpisa u crkvi potvrđuju prisutnost franjevaca konventualaca. Iza apside, s vanjske strane, sačuvan je i glagoljski natpis iz 1500. Danas nema nikakva traga bivšem hospiciju, osim možda jednog zida uz crkvu, koji sada služi kao ograda. Crkva je u službi župe, a u njoj se održavaju razni susreti vjernih skupina.

Buzetski hospicij Sv. Duha dao je i jednog provincijala. To je bio PM Josip Germanis (1653–1657), a valja istaknuti i PM Flaminija Marchettija, javnog učitelja u Piranu.³⁵

³⁴ Bibliografija: GRANIĆ, G., *Album d'opere artistiche presso minori conventuali*, Trieste 1887; VUK, M., *Minoritska cerkev in samostan Sv. Frančiška v Piranu* u: *Goriški letnik*, zbornik Goriškega muzeja, 10 (1983) 129–151. To je diplomatska radnja na odjelu Povijesti umjetnosti Filozofskog fakulteta u Ljubljani (1971). Saznajemo da upravo sada (1989) minoritski bogoslov MILAN KOS piše diplomsku radnju o povijesti piranskog samostana do 1500.

³⁵ Bibliografija o buzetskom hospiciju vrlo je oskudna. Nešto više: SARTORI, A., *La Provincia del Santo...* Padova 1958, p. 233 (pod imenom "Pinguente").

Samostan Sv. Jakova u Bujama (pr. 1360 – oko 1500)

To je najmanje proučen samostan franjevac konventualaca u Istri. Iz vrlo šturih podataka saznajemo da je samostančić osnovan u 14. st., da se nalazio izvan zidina kaštela, na zemljištu koje je franjevcima povjerio novigradski biskup Guglielmo Conti (1359). Tijekom 16. st. agregiran je piranskom samostanu Sv. Franje. Iz malobrojnih dokumenata koje je sačuvao samostanski arhiv u Piranu, čini se da je između fratara samostana Sv. Jakova i mjesnoga klera dolazilo do dubljeg sukoba, pa je ovaj samostan pripojen piranskom. Izgleda da se radilo o sporu zbog jedne bratovštine.³⁶

Samostan Sv. Franje u Poreču (pr. 1270–1806)

Iz tri ušćuvana dokumenta spisa "Libri iurium episcopalium" proizlazi da je g. 1270. već postojao samostan Sv. Franje u Poreču, a možda već i ranije. Predaja ga pripisuje Sv. Antunu Padovanskom. Dubrovčanin Marko Crijević u oporuci od 14. listopada 1284. spominje "fratr. min. de Parentio". G. 1280. gvardijan samostana predsjedava jednoj sjednici gradskog vijeća, a već 1256. fra Georgius Cufel iz Poreča prisustvuje jednoj darovnici biskupa Otona.

Petar Kandler navodi dokument iz 1298. koji potvrđuje da je te godine postojala crkva, no ona je postojala sigurno već i 1277., kad se spominje zajedno sa samostanom u katastiku porečkih kanonika. Crkva je tipičan primjer dvoransko-propovjedničkih crkava. Jednostavnost njezine zidne mase pruža monumentalan učinak. Danas nije poznato kako je izgledao stari zvonik, koji je srušen 1686. Vjerojatno nije bio visok kao današnji, jer se ne zamjećuje na starim porečkim crtežima.

Po mišljenju stručnjaka (Ante Šonje), porečka crkva Sv. Franje jedna je od prvih i zbog toga i najzanimljivijih franjevačkih crkvi u Istri i Dalmaciji, a na području Porečke biskupije najvažniji spomenik gotičke arhitekture.

Knjižnica nekadašnjih markiza Polesini, koji su 1844. kupili crkvu od austrijskih vlasti, nakon što je samostan suprimiran 1806. zajedno s crkvom, posjedovala je dragocjeni manuskript (tzv. "Citasto d'oro"), koji je 1753. sastavio Porečanin PM Santo Brandolini, a opisuje razne dogodovštine u vezi s crkvom i samostanom. Kad bi se otkrio taj spis, mogle bi se mnogo bolje proučiti mnoge stvari.

Samostan je doživljavao razdoblja potpune napuštenosti, ali i sjaja. U 17. st. obnovio ga je PM Francantonio Muccini iz Bologne, a u prvoj polovici 18. st. uljepšao PM Feliks Bartoli. Crkva je u više navrata bila obnovljena, posebno početkom 18. st., uz blagonaklonost plemića Becich. Strop je oslikao Venecijanac Angelo Venturini.

Samostan i crkvu zadesila je nemila sudbina većine istarskih samostana. Crkva je pretvorena u podrum, a gornja polovica je neko vrijeme služila i kao sabornica.

36 Samostan u Bujama spominju: SARTORI, A., *La Provincia del Santo...* Padova 1958, p. 109 i ŽUGAJ, M., *I Conventi dei Minori Conventuali tra i Croati dalle origini fino al 1500*, Roma 1989, p. 88–89.

37 Bibliografija: POLESINI, S., *Cenni storici sulle conventi della città e diocesi di Parenzo*, Trieste 1849; ŠONJE, A., *Crkvena arhitektura zapadne Istre*, Zagreb 1982, str. 178–180; GRAH, I., *Izvještaji porečkih biskupa Svetoj Stolici (1588–1775)* u: *Croatia Christiana Periodica* 12 (1983) str. 1–47.

Umjetnički predmeti su razgrabljeni, oltari prodani u bescjenje. Glavni oltar Sv. Franje svršio je u sjemenišnoj crkvi u Gorici, a oltari Sv. Antuna i Gospe Karmelske u župnoj crkvi u Labinu.

Samostan je dao i jednog provincijala. Bio je to fra Mihael iz Poreča (1331–1334). Osim njega, istakli su se i već spomenuti Feliks Bartoli iz Krka († 1744) i Franjo Antun Nicolini († 1788). Santo Brandolini, pobožan i učen redovnik, bio je javni učitelj u Piranu, a predavao je teologiju u sjemeništu u Poreču († 1784).³⁷

Samostan Sv. Mihovila kod Bala (po. 1315–po. 1418)

Dva kilometra istočno od Bala kamaldulenzu su u 11. st. podigli samostan, koji su napustili poslije 1315. Preuzeli su ga franjevci konventualci, koji su ovdje živjeli još 1418. To potvrđuje popis samostana Reda, sastavljen spomenute godine, gdje se navodi samostan Sv. Mihovila u Balama. Poslije toga se više ne spominje. Možda je napušten zbog nezdravog zraka i malarije. Kasnije su taj samostan čuvali "romiti", a 1664. predan je dominikancima. G. 1855. mjesni župnik obnovio je iz temelja crkvicu posvećenu Svetom Arhandelu.

Danas se ostaci nalaze u šikari, pa je teško pristupiti i izvršiti istraživanja. Sačuvani ostaci samostanske crkve pokazuju oblik duguljastog prostora s polukružnom i izbočenom apsidom, koja ima karakterističan profil uglova na prijelazu u lađu.

U razdoblju pripadanja Istarskoj kustodiji ovaj samostan dao je jednog fratra izuzetne svetosti. Fra Julijan iz Bala, kojemu neki spominju prezime Cesarelo, živio je i djelovao u ovom mjestu, a isticao se djelotvornim apostolatom pomirenja i zbližavanja. Umro je poslije 1350. Kult mu je dobro ušćuvan i nakon povlačenja fratara iz ovog samostana. Papa Pio X. proglasio je 1910. fra Julijana blaženim i njegovo štovanje protegnuo na Franjevački red. Tom prigodom izvršena je i rekonstrukcija njegovih smrtnih ostataka, koji se sada čuvaju u župnoj crkvi u Balama.³⁸

Samostan Majke Božje "Traversa" u Vodnjanu (1634–1806)

Hospicij Svete Marije "Traverse" u Vodnjanu kanonski je pripojen Provinciji Sv. Jeronima 1634., premda je već 1600. općina obećala svojim priložima sagraditi crkvu i samostan franjevacu konventualaca. Ovaj samostan suprimiran je odlukom francuskih vlasti g. 1806.

U arhivu Župnog ureda u Vodnjanu nalazi se posebni fascikl od 17 stranica rukopisa. To su još dosta dobro očuvane kopije originalnih spisa. Iz kopije knjige općinskog vijeća u Vodnjanu saznajemo da je 20. ožujka 1650. (!) sazvan općinski savjet sa svojih 85 članova da raspravi predmet o kojemu se već dugo govori u narodu, a to je želja da se podigne ovdje jedan franjevački samostan. Spominje se kako se u ovom kraju sa svih strana lijepo govori o dobrom ocu i mudrom učitelju teologije, fra Ivanu Matiji Sučiću iz Cresa, Reda Male braće konventualaca, koji je održao vrlo uspješne propovijedi u korizmenom vremenu. Daljnji nam rukopis potvrđuje kako se odlukom podestata, sudaca, vijeća i sindika spomenutom ocu daje crkva Majke Božje od Traverse doživotno, da u njoj radi, kao i njegovu Redu, za službu

³⁸ Bibliografija: OREB, M., *Slava franjevačke Istre*, Zagreb 1962, cikl. str. 161–190; ŠONJE, A., *Crkvena arhitektura zapadne Istre*, Zagreb 1982, str. 122.

Bogu i duše pokojnih, te da se sagradi jedan hospicij. Odluku o tome potvrdio je mletački dužd 8. listopada 1650., što su gradske vlasti ovjerile 8. siječnja 1651.

Nakon napuštanja samostana i crkve u Vodnjanu, samostan je brzo počeo propadati, a crkva je i danas dobro ušćuvana. Sada je preuređena u restauratorsku radionicu, a vlasništvo je vodnjanske župe. Sačuvani su prekrasni pokrajni oltari s reljefima Krštenja i Uskrsnuća. Crkvu je posvetio 20. travnja 1698. pulski biskup PM Josip Bottari, nekadašnji vrhovni poglavar franjevac konventualaca.

Samostan Sv. Franje u Puli (pr. 1235–1806–1927–danas)

Prema tradiciji ovaj samostan osnovao je Sv. Antun, a sigurno postoji prije 1235. Predaja po kojoj se današnja crkva i samostan Sv. Franje trebaju pripisati zahvalnosti jedinoga preživjelog člana obitelji Castropola, kojega je od pokolja navodno spasio jedan fratar, počiva na zanimljivoj legendi i nema nijednog dokumenta koji bi to potvrdio. Ipak, nema sumnje da je ta plemićka obitelj mnogo pridonijela porastu i učvršćenju Male braće u Puli. Nekadašnja kapela Sv. Ivana u današnjem klausturu čuva prekrasne gotičke biforne prozore nad kojima se nalazi njihov grb.

G. 1306. kardinal Napoleone izdaje reskript kojim se brojnim franjevačkim crkvama na našoj obali daju posebni oprost. Tu su spomenute i crkve u Puli, Poreču, Piranu, Kopru i Trstu. G. 1314. fratri se obraćaju mletačkim vlastima radi dozvole da uvezu 7.000 kupa za potrebe svoje gradnje.

Nema sigurnih podataka o arhitektu velebne crkve Sv. Franje u Puli, ali ne treba isključiti ni mogućnost da je to bio sin ovog samostana, fra Jakov iz Pule, za kojega postoji sigurna potvrda da je 1302. u Padovi vodio i nadgledavao gradnju poznate bazilike Sv. Antuna. U pulskoj crkvi pokopani su članovi glavnih pulskih plemićkih obitelji: Ioanatasi, Tater, De Campo, Isembardi, Benintendi. Samostan je s vremenom dobio brojna polja i šume, a najpoznatiji je posjed svakako poznata šijanska šuma, koja je nekoć pripadala akvilejskim patrijarsima, od kojih je obitelj Castropola kupila ovaj bogati posjed. Samostan oko 1500. posjeduje tu šumu. Zapisano je (1447) da neki Ivan Prussia samostanu ostavlja dio svoje baštine za popravak crkve. Očito je narod volio fratre.

G. 1481. Pulu je posjetio Bl. Bernardin de Feltre (neki spominju Sv. Bernardina Sijenskog) i tom je prilikom blagoslovio zvona, koja su dugo vremena uživala glas da rastjeruju oluje. U 15. st. postoji "Fraternitas S. Francisci", laička bratovština za njegovanje vanjskog kulta crkve.

Crkvu je 23. travnja 1553. posvetio franjevac konventualac PM Danijel Vocatius, duvanjski biskup. Obnovljena je 1647. U crkvi se iza glavnog oltara nalazi vrlo vrijedan gotički poliptih, koji i danas krasi ovu monumentalnu pulsku crkvu.

Samostan i crkvu suprimirale su francuske vlasti 1806. Crkva je pretvorena u vojno skladište. G. 1891. braća su počela pregovore s komandom austrijske mornarice, koja je naslijedila ovu crkvu i samostan, da bi se vratili, ali nije došlo do uspjeha unatoč zauzimanju princa prijestolonasljednika Ferdinanda. Pregovori su obnovljeni 1919. s komandom talijanske vojske, i to je dovelo do uspješnog rješenja. 12. studenog 1926. samostan i crkva su vraćeni Redu i braća su se uselila u kolovozu 1927.

Nakon posljednjega rata Padovanska provincija napustila je ovaj samostan, a 26. studenog 1947. preuzela ga je matična Provincija Sv. Jeronima.

Od najznačajnijih članova ovog samostana prvo mjesto nesumnjivo pripada Bl. Otonu iz Pule, koji je ovdje umro vjerojatno 1241. Njegov se kult održao do danas. Pulska samostan dao je i jednog provincijala. Bio je to fra Antun iz Pule (1311–1319), koji je nakon toga imenovan za pulskog biskupa (1325–1328).³⁹

Drugi samostan u Puli (pr. 1438–po. 1660)

Prema mišljenju nekih autora bio bi to samostančić uz jedino gradsko groblje do 1438. Mora da je bio "domus filialis" Sv. Franje, ili, prema riječima biskupa Saracena (1627–1640), hospicij; g. 1660. pulski biskup Alvisse traži preko mletačkih vlasti da se proda "conventino" u korist gradnje biskupskog sjemeništa, a to se ne bi moglo reći za samostan i crkvu Sv. Franje, koji nazivaju "famosissimo et antichissimo Tempio". Mora da je biskup uspio, jer je nakon nekoliko godina sjemenište sagrađeno, a broj se fratara u samostanu Sv. Franje udvostručio.⁴⁰

Samostan Sv. Josipa u Puli (1942–danas)

Franjevci konventualci Padovanske provincije započeli su gradnju samostana Sv. Josipa u Puli 19. siječnja 1940. Uselili su 14. listopada 1942. Zbog ratnih neprilika nisu uspjeli podignuti veličanstveno svetište u čast Sv. Josipu, kako je bilo zamišljeno, nego je do dana današnjega na tom mjestu ostala crkvice i skromno obitavalište za nekoliko fratara. Od 15. lipnja 1942. crkva je i sjedište istoimene župe Sv. Josipa.

Za vrijeme bombardiranja grada, g. 1944., pogođena je i crkvice Sv. Josipa i tom je prigodom u njoj poginuo p. Graziano Zanin, koji je upravo kanio spremi Presveto na sigurnije mjesto. Od rujna 1947. samostan i crkvice pripadaju Provinciji Sv. Jeronima, kao i stariji samostan Sv. Franje u Puli.

Samostan Sv. Franje u Labinu (1496–1787)

Ovaj samostan utemeljen je 1496. S još nedovršenom crkvom poklonila ga je labinska obitelj Luciani. Ovaj samostan nije pripadao Istarskoj kustodiji, već Rapskoj kustodiji Dalmatinske provincije Sv. Jeronima. Dekretom mletačkih vlasti samostan je suprimiran 12. svibnja 1787. Dobra ovog samostana prešla su hospiciju franjevaca konventualaca u Vodnjan, a zgrada samostana vraćena je 1795. obitelji Luciani.

Danas se točno ne zna gdje je stajao samostan s crkvom, ali se smatra da je to bilo u predjelu zvanom "Sveti Vid" pod kaštelom. U vrijeme supresije crkva je imala

39 Bibliografija: SCHIAVUZ, B., *Il San Francesco di Pola u: Frate Francesco... Il VII centenario del... transito...*, Trieste 1926, p. 27–29; OREB, M., *Blaženi Oton iz Pule*, Zagreb 1983; GRAH, I., *Izveštaji pulskih biskupa Svetoj Stolici (1592–1802) u: Croatica Christiana Periodica 20 (1987) str. 26–69; Samostan Sv. Franje u: Crkva u Istri, Poreč-Pazin 1987, str. 140–142; EKL, V., *Gotičko kiparstvo u Istri*, Zagreb 1982, str. XXXIX–XL i LIX–LXI (o poliptihu).*

40 Bibliografija: GRAH, I., *Izveštaji pulskih biskupa Svetoj Stolici (1592–1802) u: Croatica Christiana Periodica 20 (1987) 42, 55; ŽUGAJ M., I Conventi del Minori Conventuali tra i Croati fino al 1500*, Roma 1989, p. 148.

pet oltara. Crkva je predana dijecezanskom kleru, ali je ubrzo propala i danas nema nikakvih ostataka.

Jedan od najpoznatijih sinova labinskog samostana bio je fra Baldo Lupetina († 1562), koji je kao pristaša protestantizma širio Lutherove ideje, zbog čega je nakon dugogodišnjeg tamnovanja u Veneciji osuđen na smrt utapanjem u moru. Od ostalih članova ovog samostana spominjemo provincijala PM Gašpara Manzonija (1657–1662) i fra Aurelija Terzija, višegodišnjeg misionara u Carigradu (+ 1655).⁴¹

ZAKLJUČAK

Lako je uočiti da većina samostana franjevac konventualaca u Istri ima vrlo bogatu prošlost, koju dokumentiraju brojni izvori i opširna bibliografija. Ipak, čini se da bi trebalo još dobro proučiti arhivske materijale, posebno one u piranskom samostanu, pa bi se sigurno došlo do bogatijih podataka, posebno što se tiče samostana u Bujama, Izoli i Buzetu. Isto tako nije dovoljno proučen samostančić u Puli, kojemu nije poznat ni patron.

Kao dodatak, makar izlazi iz ovog okvira, spominjemo da su franjevci konventualci Štajerske provincije neko vrijeme imali svoj samostan u Rijeci. Čini se da je na zahtjev isusovaca papa Urban VIII. g. 1635. odlučio da se zatvori ova kuća, otvorena krajem 16. st. Kao glavni dobrotvor riječkog hospicija spominje se neki Anton Knežić.⁴²

Time smatramo zatvoren krug samostana franjevac konventualaca na istarskom poluotoku, gdje je pred 750 godina oformljena Istarska kustodija.

I FRATI MINORI CONVENTUALI IN ISTRIA *(In occasione del 750° anniversario della Custodia d'Istria)*

Nella prima parte di quest'articolo l'Autore in forma sintetica illustra i più gloriosi (ma pure i meno illustri) momenti e personaggi tra i Frati Minori Conventuali in Istria.

Alcuni conventi francescani in Istria si vantano dalle origini Antoniane, mentre gli altri conventi sono sorti durante i secoli seguenti: in tutto, fino ai nostri giorni, 12–13 conventi. La gloria in primo luogo spetta i tre Beati (Ottone da Pola, Monaldo da Capodistria e Giuliano da Valle), ai quali il popolo ancor oggi manifesta il culto.

Durante i tempi di riforme nell'Ordine tutti i conventi francescani hanno conservato la continuità conventuale fino ad oggi. Moltissimi erano i frati istriani in servizio

41 Bibliografija: CURELLICH, M., *Memorie francescane dell'Istria u: Frate Francesco... Il VII centenario dell... transito...*, Trieste 1926, p. 31; MIRKOVIĆ, M., *Matija Vlačić Ilirik*, Zagreb 1969, str. 18–25; GRAH, I., *Izveštaji pulskih biskupa Svetoj Stolici (1592–1802) u: Croatica Christiana Periodica* 20 (1987) str. 26–69.

42 Usp. *Pax et Bonum*, spominski listi posvećeni 700. obljetnici Minoritskega samostana v Ptuj, Ptuj 1939, str. 48.

dell'Ordine (provinciali) e della Chiesa (vescovi ed inquisitori). Numerosissimi operavano da istruttori pubblici tra il popolo, ed alcuni si resero celebri come cultori di arte e cultura.

Però, nei periodi di crisi e decadenza religiosa, specialmente nel 1600 e 1700, diverse perdite di frati e conventi colpirono anche questa regione. Erano tempi quando molti religiosi subirono l'influsso di idee illuministiche, le quali prevalevano sullo spirito del Concilio di Trento. A queste difficoltà in parte si può attribuire la grave conseguenza di soppressioni e chiusure di moltissimi conventi nella seconda metà del 1700 e nei primi anni del 1800, quando per motivi politici sono stati sequestrati e chiusi quasi tutti i conventi in Istria.

Nella seconda parte dell'articolo l'Autore presenta la breve storia, con dati storici e personaggi importanti di ognuno di questi conventi, dai quali nelle note finali si può trovare la bibliografia principale.